

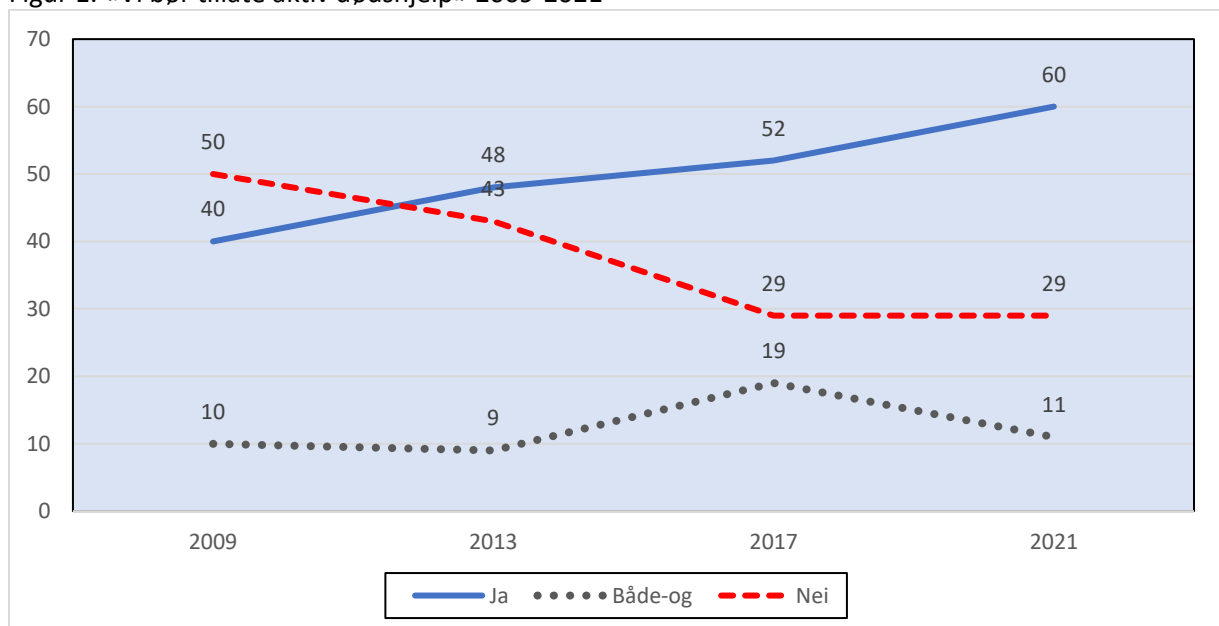
Aktiv dødshjelp og surrogati som politiske stridsspørsmål

Bernt Aardal

Aktiv dødshjelp

Valgundersøkelsene har vist at moralsk-etiske spørsmål opp gjennom årene har spilt en viktig rolle for norske velgere. Stein Rokkan og Henry Valen opererte med en «moralisk-religiøs» skillelinje som var knyttet til medlemskap i kristne legmannsorganisasjoner (Rokkan & Valen, 1962, 1964). I senere valgforskning har operasjonaliseringen av denne skillelinjen vært knyttet til velgernes syn på moralsk-etiske stridsspørsmål. Det gjelder bl.a. synet på selvbestemt abort, kristendomsundervisning i skolen, kristne verdier i samfunnet, pornografi og homofiles rettigheter. I de seneste undersøkelsene har to «nye» spørsmål knyttet seg til det vi har kalt en «religiøs-sekulær» dimensjon blitt tatt inn; synet på aktiv dødshjelp og surrogati (se Hesstvedt, Bergh, & Aardal, 2023, pp. 152-153,174). Disse temaene ble først inkludert i Valgundersøkelsene i 2009 (dødshjelp) og i 2013 (surrogati). Begge spørsmålene er formulert som påstander som man skal si seg enig eller uenig i.¹ Spørsmålet om dødshjelp er formulert slik: «Vi bør tillate aktiv dødshjelp», mens synet på surrogati er formulert slik: «Bør bli tillatt å bruke surrogatmor for å bære fram et barn i Norge.» Disse spørsmålene representerer ikke bare etiske spørsmål som er blitt mer fremtredende i den offentlige debatt i de senere år, men de viser også at det har skjedd en betydelig holdningsendring over tid. Når man skal tolke resultatene, må man ta hensyn til at det kan foreligge en ja-effekt eller bekreftelseeffekt knyttet til påstander. Det vil si at det er lettere å si seg enig enn uenig i påstanden. Man skal derfor være varsom med å legge for mye i *nivået* på andelen som sier seg enig i påstanden. Det er likevel mulig å bruke slike påstander til å si noen om *endringer* over tid. Det er nettopp det som er påfallende for spørsmålet om dødshjelp som vist i figur 1.²

Figur 1. «Vi bør tillate aktiv dødshjelp» 2009-2021

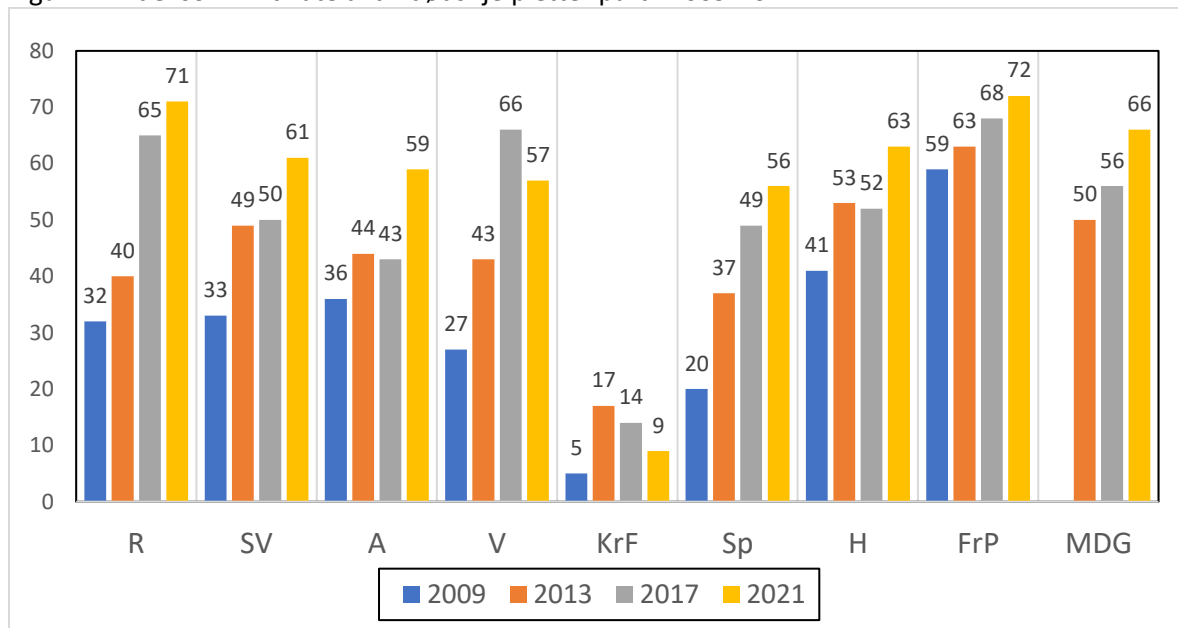

Andelen som er enig i at vi bør tillate aktiv dødshjelp har økt fra 40 prosent i 2009 til 60 prosent i 2021. Andelen som er imot, har tilsvarende sunket fra 50 til 29 prosent. Det har med andre ord skjedd en kraftig endring i liberal retning. Det kan likevel være forskjeller mellom de ulike partienes velgeres syn på dødshjelp. Dette er vist i figur 2.

¹ Skalaen har verdiene helt enig, nokså enig, både-og, nokså uenig og helt uenig.

² Helt og nokså enig eller uenig er her slått sammen.

Figur 2. Andel som vil tillate aktiv dødshjelp etter parti. 2009-2021.

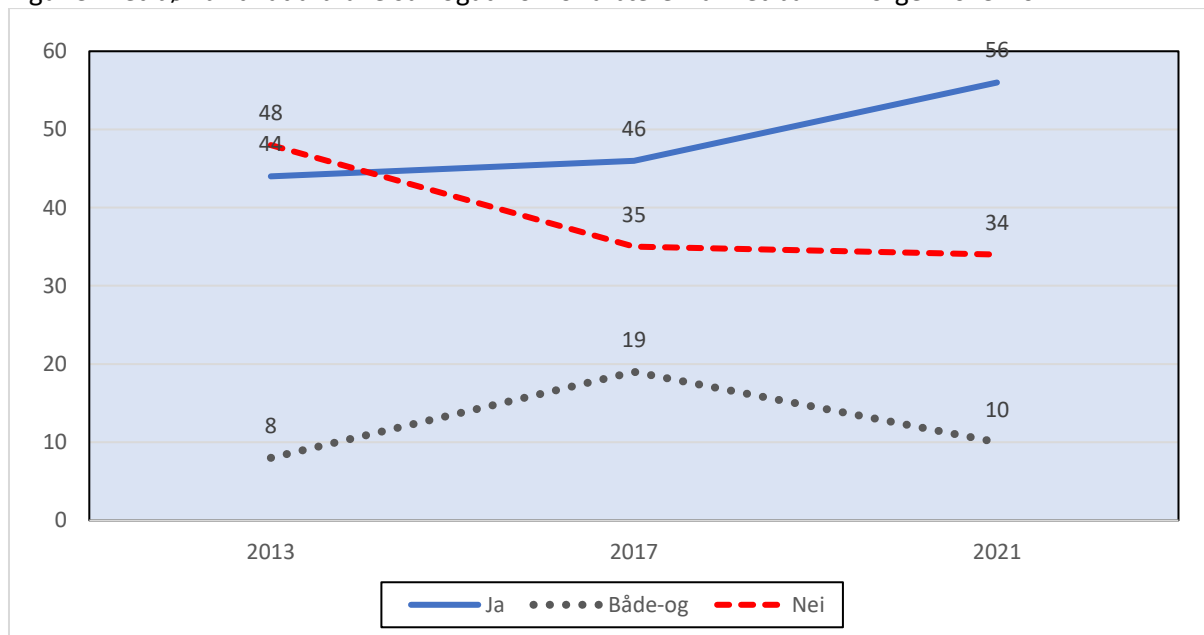

Figur 2 viser at den markante endringen i synet på aktiv dødshjelp gjelder alle partier, unntatt Kristelig Folkeparti som skiller seg klart ut fra alle de andre partiene. Mens mellom 56 og 72 prosent av de andre partienes velgere er enig i påstanden om at vi bør tillate aktiv dødshjelp i 2021, er det bare 9 prosent av KrF-velgere som er enig i dette. Selv om vi tar høyde for at nivået på andelen som er enig kan skyldes metodiske forhold, er *endringene* fra 2009 til 2021 oppsiktsvekkende store, også for partier som KrF kan tenke seg å regjere sammen med etter valget i 2025.

Surrogati

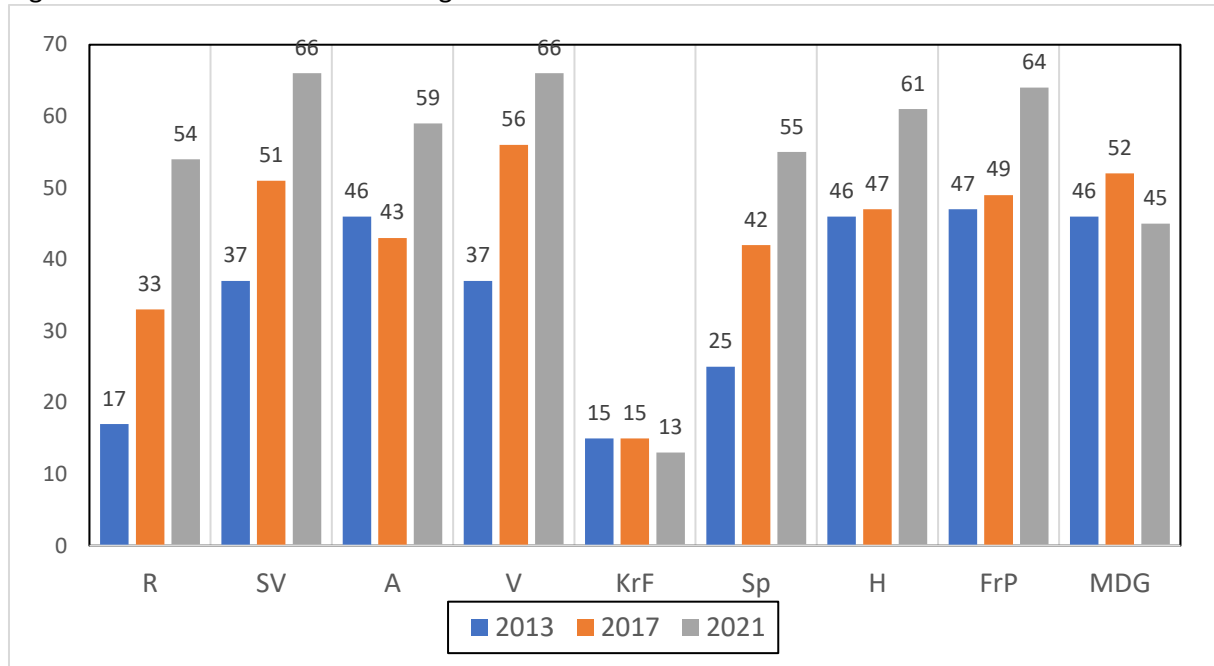
Spørsmålet er om vi finner den samme utviklingen for spørsmålet om surrogati?

Figur 3. Det bør bli tillat å bruke surrogatmor for å bære fram et barn i Norge. 2013-2021

Figur 3 som har en kortere tidsserie enn de foregående figurene, viser i og for seg den samme utviklingen, men endringene er ikke like store som for spørsmålet om dødshjelp. Mens 44 prosent ønsket å tillate surrogati i 2013, var andelen økt til 56 prosent i 2021. Tilsvarende gikk andelen som var imot ned fra 48 til 34 prosent.

Figur 4. Andel som vil tillate at surrogatmor får bære fram et barn

Også for dette spørsmålet ser vi en markant endring i de fleste partier, med unntak av Kristelig Folkeparti. Mens andelen som vil tillate surrogati ligger over 50 prosent i de fleste andre partier, er det bare 13 prosent av KrF-velgere som er enig i dette i 2021. MDGs velgere skiller seg for øvrig også ut, dels ved at andelen som ønsker surrogati er lavere enn i de andre partiene, og dels ved at andelen ikke øker fram mot det siste valget.

Sett under ett viser velgerne syn på aktiv dødshjelp og surrogati et tydelig mønster i favør av mer liberale holdninger. Som nevnt inngår begge disse spørsmålene i en overordnet religiøs-sekulær dimensjon. I de senere år viser valgundersøkelsene at det har skjedd en forskyvning langs denne dimensjonen i stadig mer sekulær retning (Hesstvedt et al., 2023; Aardal, 2015; Aardal, Bergh, & Haugsgjerd, 2019). Det er også tydelig at KrF-velgerne representerer et fundamentalt annet syn på disse spørsmålene enn de andre partienes velgere.

Se også Sunniva Holbergs (2007) analyse av forskjellen mellom KrF- og FrP-velgernes syn på moralsk-etiske spørsmål («mellom tro og tradisjon») og Bernt Aardal og Henrik Oscarssons analyser av oppslutningen om kristen-demokratiske partier i Skandinavia (Aardal & Oscarsson, 2023)

Referanser

- Hesstvedt, S., Bergh, J., & Aardal, B. (2023). Ideologi og polarisering ved stortingsvalget 2021. In (pp. 142-180).
- Holberg, S. E. (2007). Kampen om de kristne velgerne: mellom tro og tradisjon. In B. Aardal (Ed.), *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005* (pp. 227-252). Oslo: N. W. Damm & Søn.
- Rokkan, S., & Valen, H. (1962). The Mobilization of the Periphery : Data on Turnout, Party Membership and Candidate Recruitment in Norway. *Acta Sociologica*, 6, 111-158.
- Rokkan, S., & Valen, H. (1964). Regional Contrasts in Norwegian Politics. In E. Allardt & Y. Littunen (Eds.), *Cleavages, Ideologies and Party System* (Vol. X, pp. 162-238). Helsinki: Westermarck Society.
- Aardal, B. (2015). Offentlig opinion – folkets vilje eller tilfeldige ytringer? In B. Aardal & J. Bergh (Eds.), *Valg og velgere. En studie av stortingsvalget 2013* (pp. 49-75). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Aardal, B., Bergh, J., & Haugsgjerd, A. (2019). Politiske stridsspørsmål, ideologiske dimensjoner og stemmegivning. In J. Bergh & B. Aardal (Eds.), *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Aardal, B., & Oscarsson, H. (2023). Norway, Sweden, and Denmark: Christian Democratic parties and religious voting. In J. R. Montero, P. Segatti, & K. Calvo (Eds.), *Religious Voting in Western Democracies* (pp. 525-548). Oxford: Oxford University Press.